

תורת בטחון – פרשת וישב

את יוסף - היינו שהיה לו בטחון בהשי"ת, ומשום הכי היה איש מצליח בכל מה שעשה, ועד כדי כך שהקב"ה שינה את הטבע!

האופן לחזק מדת הבטחון

איתא בירושלמי בברכות (פ"ה ה"א): "רבי יעקב בר אחא ר' יסא בשם רבי יוחנן: לעולם לא יהא הפסוק הזה זו מתוך פיה"ה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה". ר' יוסי בי ר' אבון ר' אבהו בשם ר' יוחנן וחברייא: "ה' צבאות אשרי אדם בוטח", ע"כ. ופירשו המפרשים, שהכוונה בדברי הירושלמי, שע"י אמירת פסוקים אלו, יתעורר לבו להיות מאמין ובוטח בה' בלב שלם.

כתיב בתהלים (קטז, ט): "האמנתי כי אדבר", ופי' הרד"ק (שם), שהכוונה הוא, "שאמונה גדולה היתה לי, כי הייתי מדבר בעניני אמונה". וזהו ענין שכל אחד ואחד צריך להתחזק בו תמיד, להיות מאמין ובטוח בהקב"ה באמת בלב שלם. והאופן לחזק אמונתנו בהקב"ה, לדבר תמיד בעניני אמונה ובטחון בהשי"ת, דע"י זה נוכל לחזק עצמנו להיות מאמינים ובטוחים בהקב"ה באמת בלב שלם. כמ"ש החובת הלכות (שער חשבון הנפש פ"ג חשבון ט): "שמחשבת הנפש הולכת אחר המאמר, ונמשכת אל הדבור", עכ"ל.

בביאור דברי הירושלמי

והנה בשלמא הקרא "אשרי אדם בוטח כך" מובן מדוע אמר הירושלמי שלא יהיה זו מתוך פיה, שזהו קרא דאירי בענין בטחון בהשי"ת. אבל מה טעם בפס' "ה' צב' עמנו משגב לנו וגו'", מהו הכוונה בהך קרא, שמשום הכי אמר הירושלמי שלא יהיה זו מפיה?

ועי' במש"כ הראשית חכמה (שער אהבה פ"ט) לבאר דברי הירושלמי וז"ל, "ועם היות שיש פרטים רבים בפירוש הפסוקים לרב התועלת שבהם, מכל מקום הענין הכולל הוא, שצריך לשים לעולם נגד עיניו ההשגחה העליונה, ולכך אמר: אל יהא פסוק זה זו מפיה. שהרי אמרו ה' צבאות עמנו" הורה על אהבתו הגדולה עם ישראל, שעם היות שידו"ד הוא נקרא צבאות, שהוא שר על הצבאות העליונים, מכל מקום השגחתו עמנו. ועוד שהוא משגב ומגן לשמר אותנו מפני העולם, והוא סלה בלי הפסק וכו", עכ"ל. הרי, בקרא זה נכלל עיקרי היסודות שצריך כדי להיות בטוח בהשי"ת. אם השגחתו של השי"ת, הוא תמיד נגד עיניו, וגם יודע ומכיר גדול האהבה שהקב"ה אוהב את עמו ישראל, ועוד שהשי"ת שומר תמיד את עמו ישראל מכל פגעי העולם, בודאי בלי שום ספק יבטח בהשי"ת באמת. ויש להוסיף עוד על דבריו, דשם של הקב"ה צבקות מורה שהשי"ת מושל על כל צבא השמים וכל צבאות הארץ. ואם יתברר זה אצל אדם, שהשגחת הקב"ה עלינו, ושהוא אוהב אותנו, ושהוא שומר אותנו, והוא המושל בכל, בודאי יבטח בהשי"ת באמת בלב שלם.

אמירת פסוקי בטחון

הנה בספר משפט צדק (אות רי"ד) הביא דברי המהר"ל בענין אמירת פסוקי בטחון וכתב וז"ל, "נמצא כתיב בשם הגאון החסיד מופלג בדורו נ"י עמוד הימיני מוה' ליב אב"ד דק"ק פראג צוק"ל שיאמר כל אדם פסוקי בטחונות כדי להרגיל עצמו ב"ה למידת הבטחון ואמונה. זאת עיקר דת הישראלי ומה גם עתה שהאמונה נחלש למאוד אצל כמה בני אדם וצריך מאוד להחזיק עצמו בזה. ואחר אמירת הפסוקים

בענין האמנתי כי אדבר

ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי. (לט, ב)

ופי' התרגום: "והוה מימרא דה' בסעדיה דיוסף והוה גבר מצליח והוה בבית רבוניה מצראה", ע"כ. וכן פי' רש"י על הקרא (שם, ב) "וירא אדניו כי ה' אתו - שם שמים שגור בפיו", ע"כ.

וכן איתא בדברי התנחומא (אות ה) ז"ל, "וימאן ויאמר אל אשת אדוניו, זה שאמר הכתוב (ירמיה יז): ברוך הגבר אשר יבטח בה'. את מוצא, כיון שהיה בבית רבו, ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וגו', וירא אדוניו כי ה' אתו וגו', וכי פוטיפר רשע היה רואה שהקב"ה עמו, ומה הוא כי ה' אתו? אלא שלא היה שמו של הקדוש ברוך הוא זו מפיו. היה נכנס לשמשו, והוא היה מלחש ואומר: "רבון העולם אתה הוא בטחוני, אתה הוא פטרוני [עין יוסף: אדוני], תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני". ופוטיפר אומר לו מה אתה מלחש? שמא כשפים אתה עושה לי? והוא משיבו לא, אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך. לפיכך כתיב: וירא אדוניו כי ה' אתו. ומה וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו? היה מוזג לרבו קונדיטין [יין מרוקם ומבשם], והוא אומר לו מה מוזגת לי? הוא אומר קונדיטין, אומר לו פסינתטון [יין מרוקם בלענה, מעשב מר] אני רוצה, והיה פסינתטון. הוא אומר יין אני רוצה, והיה יין, הוא אומר יין מבושל אני רוצה והיה מבושל, וכן על המים, וכן על כל דבר ודבר שנאמר: וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, כיון שראה רבו כן, מסר כל המפתחות ולא היה יודע אחריו כלום, שכן אמר חן אדוני לא ידע אתי מה בבית וכו", ע"כ.

האופן שיוסף חיזק עצמו להיות בוטח בהשי"ת

הרי מבואר מדברי המדרש דיוסף היה בכלל הקרא: "ברוך הגבר אשר יבטח בה'". והאופן שהיה מחזק את עצמו להיות בוטח בה', היה ע"י שעל כל דבר ודבר שהיה צריך לעשות, היה מדבר דברים של בטחון, ולא היה שמו של הקב"ה זו מפיו. הגם שמדת הבטחון הוא מדה התלוי בלבו של אדם, מ"מ האופן לחזק עצמו להרגיש הרגשים של בטחון, שהשי"ת הוא בטחוני, הוא ע"י שיוציא בשפתיו תמיד שאני בוטח בהשי"ת. וע"י זה ירגיש באמת בטחון בהשי"ת תמיד.

הצלחה של יוסף - והיה ה' מבטחו

ובהמשך דברי המדרש מבואר, גדול הצלחתו של יוסף היה משום שהיה בוטח בה'. דכיון שליוסף היה מדת הבטחון בהשי"ת, משום הכי בכל דבר שעשה היה לו הצלחה גדולה. עד כדי כך, שהיה לו הצלחה גדולה אפילו לשנות את הטבע! שמוג כוס לרבו, ורבו רצה כוס אחר, כיון שיוסף היה בוטח בה', נעשה לאותו דבר שרצה רבו. והוה סיפא דקרא: "ברוך הגבר אשר יבטח בה' - והיה ה' מבטחו". שכל הצלחתו היה משום שהיה בוטח בה'. וכמו שפי' המפרשים וז"ל המצודות דוד: "והיה ה' מבטחו - ר"ל כמו שייבטח בו כן יהיה למבטח ולעזרה", עכ"ל.

ולפי זה יש לבאר הקרא, ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וגו', וכפשוטו צ"ב מדוע נאמר ויהי כמה פעמים. ולפי דברי המדרש מובן היטב, דהטעם שהיה איש מצליח היה משום שהיה יוסף תמיד בטוח בה', ע"י שהיה מדבר תמיד בעניני בטחון בהשי"ת. וכיון שכן, "ויהי ה'

יבקש מהש"י שיזכהו למדת אמונה ובטחון כרצונו ית' וכו' ע"ש. וכתב שם הגאון הזה שמקובל בידו מהקדמונים זלה"ה שאלו הפסוקים מסוגלים לבטל בהם כל גזרות קשות, ובדוק ומנוסה הוא להם שהיו אומרים פסוקים אלו בכמה מערכות המלחמה ושמו בטחונם חזק בהקב"ה והיו נצולים. הרי שמסוגלים עד מאוד. וגם הפסוקים אלו מסוגלים לבעלי משא ומתן לאומרים על הדרכים גם בביתם קודם עסקיהם, עכ"ל.

וכן כתב ר' זונדל מסלנט (באגרת לבנו) ז"ל, "ותחזור תמיד פסוקי בטחון וישועה כמו "קוה אל ה' חזק ויאמץ כו" (תהלים כו יד), "עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי" (שם כה טו), וכדומה, "עזרה בצרות נמצא מאד" (שם מו ב), ואז תלך לבטח, ותשועת ה' כהרף עין", עכ"ל.

שיר של פגעים

וכן כתב החינוך (מצוה תקי"ב) בענין אמירת מזמור ישב בסתר זז"ל, "הזכירו לומר מזמורים אלו שיש בהם דברים יעוררו הנפש היודע אותם לחסות בה' ולהשיים בו כל מבטחו ולקבוע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו, ומתוך התעוררות על זה יהיה נשמר בלי ספק מכל נזק. וזה שהשיבו בגמרא בענין זה, דקא פריך התם והיכי עביד רבי יהושע כן והאמר רבי יהושע אסור להתרפאות בדברי תורה, ואמרו להגן שאני. כלומר, לא אסרה תורה שיאמר אדם דברי תורה לעורר נפשו לטובה כדי שיגן עליו אותו הזכות לשומרו", עכ"ל. הרי, ההתכלית באמירת פסוקים אלו, הוא לעורר עצמו להיות בוטח בהשי"ת באמת, כנ"ל.

וכדאי לעי' במש"כ הרמב"ם (מורה הנבוכים ח"ג פנ"א) בענין גדול ההשגחה של מי שדבק בהשי"ת, והאריך טובא בענין השיר של פגעים זז"ל, "מי שאלהיו בקרבו לא יגע בו רע כל עיקר, אמר הש"י אל תירא כי אתך אני ואל תשתע כי אני אלהיך וכו', כי כל מי שהביא עצמו עד ששפע עליו השכל ההוא, תדבר בו ההשגחה וימנעו ממנו הרעות כלם וכו'. התבונן בשיר של פגעים, תראה שהוא מספר ההשגחה ההיא הגדולה, והמחסה והשמירה מכל הרעות הפוגעות, הכוללות והמיוחדות באיש אחד זולתי שאר בני אדם, לא מה שהוא נמשך מהם אחר טבע המציאות, ולא מה שהוא מהם מצער בני אדם, אמר כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות, באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו, לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם, מדבר באופל יהלוך מקטב ישוד צהרים, והגיע מספור השמירה מצער בני אדם, שאמר שאתה אילו יקרה שתעבור במלחמת חרב פושטת ואתה על דרכך עד שיהרגו אלף הרוגים משמאלך ועשרת אלפים מימינך, לא יגע בך רע בשום פנים, אלא שתראה ותביט משפט השם ושלומתו לרשעים ההם שנהרגו ואתה בשלום, והוא אמרו יפול מצדך אלף ורובה מימינך אליך לא יגש, רק בעיניך תביט ושלומת רשעים תראה, וסמך לו מה שסמך מן ההגנה והמחסה. ואח"כ נתן טעם לזאת השמירה הגדולה, ואמר כי הסבה בזאת השמירה הגדולה באיש הזה, כי בי חשק ואפלטתו אשגבהו כי ידע שמי, וכבר בארנו בפרקים הקודמים שענין ידיעת השם היא השגתו, וכאלו אמר זאת השמירה באיש הזה היא בעבור שידעני וחשק בי אח"כ", עכ"ל. הרי התכלית באמירת שיר של פגעים הוא להתבונן במש"כ בו.

האופן לחזק בטחנו בהשי"ת בכל יום

וע"ע במש"כ הטהרת הקודש הקדמון (פרק ד) זז"ל, "וזאת אשר שמעתי, ועל השמועה נשענתי, וגם בשם אדם גדול מצאתי, בכל לומר פסוקי בטחונות להזהיר באתי, אם אפשר בכל יום מה טוב, ועל פי

הכרח פעם אחת לשבוע לרוב. ואלה דברי החכם אשר מצאתי כתוב בשמו: "ראוי וטוב לומר פסוקי בטחונות בכל יום ויום, וראה לזה מהזהיר פרשת וארא זז"ל: "דא בטחו בה' עדי עד, כל יוכלא דבר נש בעי לאתתקפא ביה בקודשא בריך הוא דהכי אמר דוד: "אלקי בך בטחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי לי". ומאן דשוויה בטחונייה ותוקפיה כדקא יאות לא יכלון לאבאשא ליה כל בני עלמא וכו', הדא הוא דכתיב כי בי-ה ה' צור עולמים וכו' [תרגום: כל יום צריך אדם להתחזק באמונתו בהקב"ה וכו' ומי שמושים בטחוננו וחוזקו בקב"ה כמו שצריך, לא יוכלו כל בני אדם להרע לו]. ונראה לי, שעל פי מאמר הקדוש הזה יסדו לומר פסוקי הבטחונות והיו כאחדים בידם לקרותם בכל יום כדי לחזק בטחונם בה", עכ"ל (של החכם). על כן באנו עוד להזהיר שיאמר כל אדם פסוקי בטחונות ואז יתקף ביה בקודשא בריך הוא כדבעי, וגם מהטעם שמצאתי כתוב עוד שם בדברי החכם הנ"ל, שהעידו שהמה מסוגלים לבטל בהם כל גזרות רעות, ובדוק ומנוסה היה להם בכמה מערכות מלחמה שהיו אומרים פסוקים הללו, ושמו בטחונם בה' והיו ניצולים וכו", עכ"ל. הרי, הביא ראי' לומר פסוקי בטחון מדברי הזוהר, שבכל יום צריך כל יהודי להתחזק במדת הבטחון! והאופן לחזק עצמו הוא ע"י אמירת פסוקי בטחון.

טעם שמברכים ברכות תמיד

הנה כתב הרמב"ם (ברכות פ"א ה"ג) לבאר טעמא דמברכינן ברכות תמיד זז"ל, "וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה כדי לזכור את הבורא תמיד אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו שהתכלית בתקנת חז"ל לברך תמיד, הוא כדי שיהזק את עצמו לזכור את השי"ת תמיד, ודבר זה צריך חיזוק עד אין סוף, שהרי תכלית כל חיינו בהאי עלמא הוא להיות עובד השי"ת, וזה שייך רק אם נקיים "שויתי ה' לנגדי תמיד". ולא עוד אלא דזהו כל מעלתן של הצדיקים כדאיתא בהגר"א (שו"ע ס"א א).

טעם לומר פרשת המן בכל יום

וזהו טעמא להא דייש נוהגים לומר פרשת המן בכל יום. דאיתא בשו"ע (או"ח ס"א א' סעיף ה') "טוב לומר פרשת העקדה ופרשת המן", וכתב עליו המשנ"ב (ס"ק י"ג) זז"ל, "פרשת העקדה קודם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפילו בשבת. ואין די באמירה אלא שיתבונן מה שהוא אומר ויכיר נפלאות ה' וכו', ופרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב: "המרבה לא העדיף והממעט לא החסיר", להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה, ואיתא בירושלמי ברכות כל האומר פרשת המן מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו", עכ"ל. ועי' בביאור הגר"א שצייין להגמ' ביומא (עו, ע"א): "מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? אמר להם: אמושול לכם משל למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואר ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים", ע"כ. ומבואר מהגמ' שהקב"ה בעי שנקבל פניו כל יום. והיינו משום שלא סגי בהדיעה לחוד שיש בורא עולם והוא המנהיג לכל הברואים, אלא בכל יום בעינן להתבונן בהשגחתו יתב"ש שהוא הבורא והוא המנהיג - אין עוד - ובלעדי התבוננות זו לא ישאר בידו כלום. וע"כ י"ל דזהו טעמא שיש נוהגים לומר פרשת המן בכל יום, כדי שיתבונן בזה בכל יום ויום.